

ЛЕЩЕНКО Л.О.,
доктор історичних
наук, професор

*Дипломатична
академія України при
МЗС України*

Відносини України й КНР вже мають свою історію, надбання і повчальні уроки. Варто підкреслити, що від самого зародження в грудні 1991 р. ці відносини набрали рівноправного, взаємовигідного характеру. "Вагові категорії" обох держав на міжнародній арені різні, проте співпадіння або близькість стратегічних інтересів відкриває широке поле для співробітництва.

Китай становить великий інтерес для України, і партнерство обох держав дедалі набирає особливого звучання. Завдяки курсові "реформ і відкритості" Китай успішно долає вікову відсталість і викликає подив своїми економічними досягненнями. Так, в 1999 р. в КНР видобуто 1045 млн. т кам'яного вугілля, 160 млн. т нафти, виплавлено 124,2 млн. т сталі, виготовлено 1850 тис. автомобілів (в тому числі 571 тис. легкових), 65,4 тис. тракторів, 42,6 млн. кольорових телевізорів. Виробництво зерна досягло 508 млн. т¹. Валовий внутрішній продукт КНР переважає ВВП Росії у 6 разів. Чимало американських дослідників

УКРАЇНСЬКО- КИТАЙСЬКІ ВІДНОСИНИ: ЗДОБУТКИ І ПЕРСПЕКТИВИ

прогнозують перетворення Китаю до середини 21-го століття у провідну економічну і політичну силу в глобальному масштабі². Вже тепер КНР входить до першої десятки світових виробників, а за виготовленням дитячих іграшок – впевнено втримує світову пальму першості. Звичайно, в перерахунку на душу населення Китай ще дуже відстає, проте при збереженні нинішніх темпів розвитку зрівняється за цими показниками до кінця 21-го століття з передовими державами світу. Стрімкий економічний розвиток не проходить безболісно: виникають диспропорції у розвитку різних регіонів, спостерігається брак енергоносіїв, не знята небезпека інфляції, гостро відчувається проблема безробіття. Проте загалом КНР розвивається стабільно і впевнено виходить у світові економічні лідери.

КНР як ядра держава, постійний член Ради Безпеки ООН володіє потужним політичним ресурсом на міжнародній арені, піднімаючись на вищий щабель глобальної відповідальності. Ця якісна зміна особливо помітна в зростанні інтересу Пекіна до світових проблем миру і безпеки, до ситуації в різних регіонах, в тому числі в Україні. В Китаї враховують важливе геостратегічне розташування України та її роль в дотриманні миру і стабільності на європейському континенті.

Для розвитку відносин України і КНР мається сприятливе підґрунтя. По-перше, між ними відсутні політичні антагонізми чи суперництво за вплив у регіонах або у світі загалом. Збереження цієї безконфліктності можна передбачити і на майбутнє. По-друге, цілком очевидна взаємна вигода всебічного співробітництва, передовсім торгово-економічного. По-третє, обопільний потяг країн до співпраці з метою забезпечення своїх інтересів. І, по-четверте, можливість "засівати чисте поле" двосторонніх взаємин, не обтяжених минулими образами, конфліктами чи претензіями.

Від самого початку встановлення 4 січня 1992 р. дипломатичних відносин між Україною і КНР обидві сторони докладають зусиль для прогресу співробітництва. А воно, як все в житті, зумовлене інтересами, прагматичними міркуваннями і розрахунками. На погляд Києва, Пекін може ефективно сприяти утвердженню Української держави у світовій спільноті, полегшити процес обстоювання Україною своєї самостійності і територіальної цілісності. Через зв'язки з Китаєм зростає шанс енергійнішого нарощування економічної і політичної присутності України в АТР. І, нарешті, Китай є зручним діловим партнером завдяки взаємодоповнюваності економік обох країн, наявності місткого ринку для української продукції та можливостей виробничої кооперації, запровадження науково-технічних новинок.

Українсько-китайські відносини базуються на відомих п'яти принципах мирного співіснування, найголовніші з яких – рівноправність,

повага до суверенітету і територіальної цілісності, невтручання у внутрішні справи. Темпи поступу взаємин віддзеркалюються в інтенсивності та результативності обмінів офіційними візитами, періодичними зустрічами на вищому рівні.

У політичній сфері важливим здобутком став високий ступінь взаєморозуміння і довіри. Двосторонні переговори на всіх рівнях проходять конструктивно, досягається узгодженість дій обох держав у міжнародних організаціях, розробляються заходи взаємної підтримки мирних ініціатив, ділових пропозицій. Китай, поряд з іншими ядерними державами, надав гарантії ядерної безпеки Україні спеціальною заявою уряду КНР від 4 грудня 1994 р. КНР послідовно підтримує принцип територіальної цілісності України, включаючи Крим і Севастополь. Уряд України зі свого боку неодноразово підтверджував, що вважає Тайвань однією з китайських провінцій, а центральний уряд у Пекіні – єдиним законним урядом усього Китаю.

Відбуваються періодичні зустрічі між зовнішньополітичними відомствами України й КНР. В цих рамках в кінці квітня 2001 р. відбувся візит міністра закордонних справ КНР Тан Цзясюаня. Стабільна позитивна тенденція розвою зв'язків між Києвом і Пекіном відкриває перспективу переводу зустрічей високого рівня та консультацій на регулярну основу, а періодичних узгоджень позицій – у взаємодію.

Свідченням щирого дружнього ставлення до України були неодноразові надання Китаєм гуманітарної допомоги жертвам Чорнобильської катастрофи, повені у Закарпатті. Такі благородні вчинки можна по-справжньому оцінити, коли взяти до уваги, що самому Китаю все ще не вдалось подолати бідність, а власних стихійних лих (посухи, повені, землетруси) трапляється чимало.

Разом з тим, у політичній сфері українсько-китайських відносин виринають нові завдання. Зокрема, до цього часу не розроблено міжнародний механізм реалізації гарантій ядерної безпеки України, що дотепер є по суті декларативними. На порядку денному залишається потреба докладного обговорення підходів до реформування в ООН, в тому числі Ради Безпеки, подолання суперечності між обстоюванням прав людини і втручанням у внутрішні справи інших країн, запровадження ефективніших методів боротьби з відсталістю та бідністю, що є причиною конфліктів у багатьох районах світу. Україна має визначитись із ставленням до низки міжнародних проблем, що торкаються глобальної стабільності, інтересів всеосяжної безпеки, зокрема до наміру США – стратегічного партнера України - створити власну протиракетну оборону. Як відомо, Пекін піддає

різкому осудові такі кроки, що можуть порушити умови договору СРСР і США про ПРО від 1972 р. Не надають впевненості у стабільності зовнішньополітичного курсу України політична криза, що спалахнула наприкінці 2000 р. – першій половині 2001 р., та періодичні "уточнення" орієнтації України в Європі і світі.

Декларація про розвиток і поглиблення відносин дружби і співробітництва між Україною і КНР, підписана в Пекіні в грудні 1995 р. президентом України Леонідом Кучмою та Головою КНР Цзян Цземінем, є програмним документом двосторонніх відносин. Саме в річичі ідей цього документу українсько-китайські відносини набирають динамізму та конкретності. КНР саме тепер шукає політичної підтримки, коли загострились відносини між Пекіном і Вашингтоном у зв'язку з інцидентом з американським літаком-розвідником, що приземлився на о.Хайнань, транзитним візитом "президента" Тайваню Чень Шуйбіня до США та зустріччю вищих американських урядовців з тибетським далай-ламою.

Торгово-економічна сфера становить особливий інтерес для України й КНР. В ній у конкретних взаємовигідних справах реалізуються угоди та домовленості. Розвиткові торгово-економічних зв'язків з Україною сприяє швидкий процес модернізації китайської економіки, її стабільне зростання. Останнім часом щорічний приріст ВВП КНР становить 7-8 %. Загальний обсяг українсько-китайської торгівлі також значний, хоча тепер виявляє серйозну тенденцію до спаду. У 1997 р. було досягнуто "піку" в товарообігу – 1 млрд. 256 млн. доларів, у 1998 – 860 млн., 1999 – 840,8 млн., а в 2000 р. – 760,7 млн. доларів³.

Найпривабливішими галузями для двосторонньої співпраці України й КНР залишаються суднобудування, машинобудування, металургійна і хімічна промисловість, ядерна енергетика, літакобудування, мирне освоєння космосу, військово-промисловий комплекс. При цьому Україна має позитивне сальдо в цих товарообмінах.

Безумовним негативом є переважання (до 90%) сировинних або напівсировинних товарів в українському експорті до Китаю. Хоча питома вага КНР в українському експорті зросла з 5,9 % в 1999 р. до 7,1 % в січні-вересні 2000 р., загалом обсяги поставок продукції українського машинобудування знижуються.

Останнім часом КНР зменшує закупки українського сталю прокату та хімічних добрив, оскільки поступово нарощує власні потужності виробництва цієї продукції. Отже, резервом для майбутнього залишається продукція українського машинобудування, транспортні послуги, обмін передовими і високими технологіями, науково-технічне співробітництво.

Брак вільних капіталів для інвестування в обох країнах спонукає до використання методу створення спільних підприємств. Однак масштаби мережі СП по суті мізерні. Китай створив близько 60 СП в Україні із сумарним капіталом 10 млн. американських доларів⁴. В цьому переліку маються в основному дрібні підприємства, з них 29 СП зайняті винятково торгівлею, великі підприємства КНР практично не задіяні, оскільки в Китаї Україна вважається країною з високим економічним ризиком⁵.

Перспективним визнано регіональне співробітництво. 14 пар провінцій КНР та областей України і міст встановили побратимські відносини. Це дає можливість наблизити співробітництво до конкретних підприємств і сфер, застосувати досвід і методи господарювання, розв'язання певних проблем захисту природного довкілля, транспортних перевезень, забезпечення мешканців житлом, роботою тощо.

Плідні результати дає науково-технічна співпраця. В науковій експедиції на Північному полюсі працював криголам "Сюелон", придбаний Китаєм в Україні. Китаєм також закуплено українські двигуни АІ-25 ТЛК для оснастки ними учбово-тренувальних і легких ударних літаків "Каракорум-8", спільно розроблених Китаєм і Пакистаном. Такими двигунами, що виготовлені запорізьким заводом – "Мотор-Січ", можливо будуть оснащені всі 300 літаків вказаного типу. КНР має намір запропонувати ці літаки на ринках Південно-Східної Азії та Африки⁶. Великим інвестиційним потенціалом, що приваблює Україну, володіє Спеціальний адміністративний район Сянган (Гонконг).

Принадні перспективи вимальовуються в реалізації проекту виготовлення військово-транспортного літака АН-70. Його якості визнано і на Заході, хоча не прийнято з політичних міркувань. І місце Німеччини в проекті АН-70 може зайняти Китай, в тому числі вкладенням певних коштів. В травні-червні 2001 р. до КНР має здійснити поїздку велика група керівників оборонних підприємств України. За інформацією, оприлюдненою заступником голови Держкомпромполітики з питань оборони Валерієм Казаковим, Україна вже виконала для Китаю кілька контрактів з поставок газових турбін для ВМС і поставок техніки протиповітряної оборони⁷.

Обіцяє чимало взаємокорисного співпраця в галузі електрозварювання, виготовлення надтвердих матеріалів, сільського господарства. Саме розвиток зв'язків у науці та техніці сприятиме прогресові економіці обох країн. Потребує поглиблення робота Міжурядової українсько-китайської комісії з питань торгово-економічного співробітництва. Дотепер комісія працювала кволо, виступаючи скоріше реєстратором подій і процесів, замість того, щоб бути їх ге-

нератором. Шосте засідання вказаної Комісії призначене на другу половину 2001 р. в Пекіні і має зробити істотний вплив на подальшу економічну співпрацю України й КНР.

Загалом Україна й Китай є природними союзниками і партнерами. Нереалізованих можливостей потенціалу їх двостороннього співробітництва було чимало. З врахуванням досвіду минулого і усвідомленням потреб обох країн у взаємовигідній співпраці Україна і Китай можуть зробити ривок у якісному розвитку їх стратегічного партнерства у 21-му столітті.

ПОСИЛАННЯ.

- ¹ Китай. Факти і цифри. 2000. – Пекин: Издательство "Синтсим", 2000. – С. 185-186.
- ² Murga, J. China: The Next Superpower. Dilemmas in Change and Continuity. – Richmond Surrey, Curzon, 1998. – P.204.
- ³ Кравченко В. Китайская грамота. Так можно охарактеризовать политику Украины по отношению к Поднебесной // Киевский телеграф. – 2001. – 30.04-06.05.
- ⁴ Мэй Чжаочжун, директор Китайского института народной дипломатии. "О китайско-украинских отношениях". Выступление на научно-практической конференции "50 лет КНР" (Киев, 16 сентября 1999 г.).
- ⁵ Бизнес. – 2001. – №4 (419). – С.45.
- ⁶ Там же.
- ⁷ Бадрак В. Україна берегється за авіацію // Дзеркало тижня. – 2001. – 21 квітня.